

חתיכה נעשית נבילה

נושא זה מורכב ומאתגר, אך בע"ה נלמד אותו בצורה מסודרת, ונצליח להקיף אותו בצורה עמוקה ובהירה.

- א. משנה חולין קח. וגמרא שם עד "אפשר לסוחטו אסור".
- ב. רש"י על הסוגיה (ובעיקר ד"ה מ"ט לא גמרינן); תוס' ד"ה דחידוש הוא.
- ג. אפשר לסוחטו: שם בגמרא "ומאי קסבר... אפשר לסוחטו מותר"; ר"ן על הריף שם (לו: באלפס) "וכיוון דקי"ל דאפשר לסוחטו אסור..."; חידושי הרשב"א שם קח: "אבל ראיתי לרמב"ן ז"ל... ואינו אוסר חלב אחר במינו"; תוס' חולין קיב. ד"ה תרי "אפילו למ"ד.... אלא שמתבטל". חידושי הרשב"א מסכת חולין דף קח עמוד א "ולפיכך נראה מה שכתבו... וכח הבן יפה מכח האב".
- ד. ר"ן על הרי"ף מסכת חולין דף מג עמוד א "תנן בפרקין [דף קח א] טיפת חלב שנפלה... אלא אם כן יש בה כדי ליתן טעם בכל הקדרה".
- ה. שולחן ערוך יורה דעה הלכות בשר בחלב סימן צב סעיף ב; ש"ך יורה דעה סימן צב ס"ק ד; ט"ז יורה דעה סימן צב ס"ק ב.
- ו. חב"נ בלח [הדין והטעמים]: רשב"א (תורת הבית הקצר - הבית הרביעי - השער הראשון. ז: [ע"פ הראב"ד] "דברים אלו שאמרנו שאין חתיכה שנאסרה מחמת בליעה... לפי שהכל נבלל ונתערב האיסור בין כל ההיתר".
- ז. ר"ן על הרי"ף מסכת חולין דף מד עמוד א "ואחרים תירצו שאין אומרים חתיכה עצמה נעשית נבלה... ובזה מתחזקות השמועות כולן ועולות יפה".
- ח. מרדכי מסכת חולין פרק כל הבשר [רמז תרצז] "ועתה נ"ל להכריע בין רבותי אף כי אין תלמיד מכריע... ונוכל לתרץ מה שהקשה בתוס' פעם לזה ופעם לזה וע"פ זה התרתי מעשה שבא ליד".
- ט. שולחן ערוך יורה דעה הלכות בשר בחלב סימן צב סעיף ד; ש"ך יורה דעה סימן צב ס"ק יד; רבי עקיבא איגר יורה דעה סימן צב סעיף ד [על הש"ך חב"ל]

מהלך הגמ'

מתני'. טיפת חלב שנפלה על החתיכה, אם יש בה בנותן טעם באותה חתיכה - אסור; ניער את הקדרה, אם יש בה בנותן טעם באותה קדרה - אסור. גמ'.

- א. אמר אביי: טעמו ולא ממשו בעלמא - דאורייתא, דאי סלקא דעתך דרבנן, מבשר בחלב מאי טעמא לא גמרינן - דחדוש הוא, אי חדוש הוא, אף על גב דליכא נותן טעם נמי! אמר ליה רבא: דרך בשול אסרה תורה.
- ב. אמר רב: כיון שנתן טעם בחתיכה - חתיכה עצמה נעשית נבלה, ואוסרת כל החתיכות כולן מפני שהן מינה. אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא: מכדי רב כמאן אמר לשמעתיה - כרבי יהודה, דאמר מין במינו לא בטיל...
ג. ומאי קסבר אי קסבר אפשר לסוחטו מותר חתיכה אמאי נעשית נבלה? אלא קסבר אפשר לסוחטו אסור.

בשר בחלב חידוש הוא מאיזה טעם:

רש"י (ד"ה מ"ט לא גמרינן).

מ"ט לא גמרינן מיניה משום דחדוש הוא - דשניהם מין היתר זה לבדו וזה לבדו וכשנתערבו נאסרו ועוד שדרך בשול נאסרו בלא אכילה הילכך לא גמרינן חומרא מינייהו.

תוספות (ד"ה דחידוש הוא).

דחדוש הוא - פי' בקונטרס דשניהן מין היתר זה לבדו וזה לבדו וכשנתערבו נאסרין וטעם זה לא קאמר באלו עוברין (פסחים דף מד:) ובפ' ג' מינים (נזיר דף לו.) דהא כלאים נמי הכי הוו ומסיק דהיינו חדושו דאי תרו ליה כוליה יומא בחלבא שרי אף על גב שנבלע החלב בבשר אף על פי שהוא צונן לפי שהוא צלול והבשר שוהה בתוכו וכי בשיל ליה אסור.

אפשר לסוחטו

ומאי קסבר אי קסבר אפשר לסוחטו מותר חתיכה אמאי נעשית נבלה? אלא קסבר אפשר לסוחטו אסור. דאיתמר, רב ורבי חנינא ורבי יוחנן דאמרי: אפשר לסוחטו - אסור, שמואל ורבי שמעון בר רבי וריש לקיש דאמרי: אפשר לסוחטו - מותר.

אפשר לסוחטו אסור

מחלוקת הראשונים בביאור מאן דאמר אפשר לסוחטו אסור.

שיטת הר"ן [והרמב"ן].

הר"ן על הרי"ף מסכת חולין (דף לו:).

וכיון דקי"ל דאפשר לסוחטו אסור ממילא אמרינן דחתיכה עצמה נעשית נבלה שהרי אפי' נסחטה לגמרי מה שבלוע בתוכה עדיין היא אסורה.

חידושי הרשב"א מסכת חולין דף קח עמוד ב

אבל ראיתי לרמב"ן ז"ל שפי' בפלוגתא דאפשר לסוחטו שאין ההקפדה להתיר החתיכה או לאוסרה אלא דמ"ד אפשר לסוחטו אסור קסבר דאפילו אפשר לך לסחוט כל האיסור שבו לגמרי אפ"ה כבר נעשה כל הבשר שבו איסור גמור וה"ל בשר אסור במינו במשחו, וכן החלב במינו לפי ששניהם נאסרו לגמרי ולוקה על

חצי זית מזה ועל חצי זית מזה, ומ"ד מותר קסבר בשר שבו היתר גמור הוא ואינו אוסר בשר אחר במינו וגם החלב שבו היתר גמור הוא ואינו אוסר חלב אחר במינו.

שיטת התוס' [הרא"ש והרשב"א].

תוספות מסכת חולין דף קיב עמוד א (ד"ה תרי)

אפילו למ"ד (לעיל דף קח:) אפשר לסוחטו אסור יש להתיר כאן.. דכיון שהדם נפרש ממנו לגמרי אין נשאר בו טעם ואפילו משהו... ולא דמי לאפשר לסוחטו דלעיל דהתם אין האיסור יוצא לגמרי אלא שמתבטל.

נפ"מ בין שיטות הראשונים:

סוגיית טיפת חלב שנפלה על החתיכה:

המשנה: טיפת חלב שנפלה על החתיכה, אם יש בה בנותן טעם באותה חתיכה - אסור; נייער את הקדרה, אם יש בה בנותן טעם באותה קדרה - אסור.

תוספות מסכת חולין דף קח עמוד א

טיפת חלב שנפלה על חתיכת בשר אם יש בנותן טעם באותה חתיכה - נאסרת כשהחתיכה כולה חוץ לרוטב איירי כדאמרינן בפ' גיד הנשה (לעיל דף צו:) ולכך משערינן באותה חתיכה לבטל הטיפה ולא בשאר חתיכות משום דחלב מפעפע על כל החתיכה ואין מפעפע מחתיכה לחברתה אלא ע"י נייעור וכסוי כדאמרינן בגמ' אילימא לא נייער כלל אמאי כל החתיכות אסורות מיבלע בלע מפלט לא פליט.

תוספות מסכת חולין דף צו עמוד ב

אפילו יש שומן בבשר שבתוך הציר לא אמרינן דנעשה נבלה מחמת הדם וחוזר ואוסר מה שחוץ לציר דמפעפע... כיון דלא אפשר האיסור להתפשט חוץ לציר שרי דלא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבלה ואוסרת את כל החתיכות אלא במקום שהאיסור מתפשט בכל החתיכה דומיא דטפת חלב תדע דבכל מקום שאנו אוסרין כדי קליפה אמאי אין אותו כדי קליפה חוזר ואוסר מה שאצלו ובענין זה יאסר הכל אלא היינו טעמא לפי שאין טעם האיסור עובר כלל יותר מכדי קליפה.

רא"ש מסכת חולין פרק ז סימן כד

ומיהו בלאו הכי ניחא הכא דלא אמר חתיכה נעשית נבלה ואוסרת כל החתיכות אלא כשהאיסור יכול להתפשט עם הנאסר וליתן טעם בשאר חתיכות. כגון טיפת חלב שנפלה על חתיכה שטעם הטיפה מתפשט בכל החתיכות. ונהי דאין לטיפה כח לאסור שאר החתיכות. אותה חתיכה שנאסרה מסייעה לטיפה לאסורה אבל דם שאין לו כח לפעפע למעלה גם השומן הנאסר מכחו אינו מפעפע לאסור למעלה.

ולפיכך נראה מה שכתבו רבותינו בעלי התוס' ז"ל וכן בספר התרומות בשם רבינו יצחק ז"ל דלעולם אין חתיכה הנאסרת מחמת בליעת האיסור אוסרת חתיכת היתר שאצלה ואפילו שתיהן חמות לפי שאין הבליעה הולכת מחתיכה לחתיכה שאצלה אלא א"כ יש רוטב שמוליך הבליעה חוצה לה, אבל ביבש לא, ואף על פי שאלו היתה הראשונה נבילה גמורה אוסרת שאצלה וכדאמרינן בפסחים (ע"ה ב') חם בתוך חם דברי הכל אסור, ואף על פי שמיחל החתיכה עצמה שנאסרה הולך ונבלע בחתיכות שבצדה אין מוציא ומוליך הבליעה אלא במקום שהבלע בעצמו יכול לילך ולהתפשט שם מעצמו... מכל זה שמענו שכיון שהאיסור עצמו אינו הולך יותר אין הקליפה אוסרת ולא יהא טפל חמור מן העיקר וכח הבן יפה מכח האב.

הר"ן על הרי"ף מסכת חולין דף מג עמוד א

תנן בפרקין [דף קח א] טיפת חלב שנפלה בחתיכה אם יש בה בנותן טעם באותה חתיכה אסורה נער את הקדרה אם יש בה בנותן טעם באותה קדרה הרי זו אסורה וגרסינן עלה בגמרא אמר רב כיון שנתן טעם בחתיכה חתיכה עצמה נעשית נבלה ואוסרת כל החתיכות מפני שהן מינה. ופירשו בתוס' דרב פירושי מפרש למתני' וממתני' הוא דקא מפיק דחתיכה עצמה נעשית נבלה דהכי קתני טיפת חלב שנפלה על חתיכה שהייתה עומדת בקדרה למעלה מן הרוטב אם יש בה בנותן טעם באותה חתיכה אסורה ותרתי קמ"ל חדא שכל אותה חתיכה מצטרפת לבטל הטיפה לפי שהיא נכנסת ומתפשטת בכולה דאע"ג דחם בחם באיסור שאינו שמן שיהא מפעפע כל שאין בו רוטב אינו אוסר יותר מכדי קליפה. ה"מ בחום של צלי וכיוצא בו אבל חתיכה זו כיון שעומדת בקדרה מתוך שיש בה הבל ולחות האיסור מתפשט בכל החתיכה וקמ"ל תו דדוקא אותה חתיכה אסורה אבל שאר החתיכות מותרות אא"כ נער את הקדרה, והיינו דקתני סיפא נער את הקדרה אם יש בה בנותן טעם באותה קדרה אסורה כלומר שאם נער את הקדרה אחר שאותה חתיכה קבלה טעם מן הטיפה בכה"ג אם יש בה בנותן טעם באותה חתיכה לשאר חתיכות שבקדרה אסורה דחתיכה עצמה נעשית נבלה ובעינן ס' כנגד כולה, והיינו דאמר רב חתיכה עצמה נעשית נבלה ובשנער את הקדרה. ומיהו מאי דקאמר ואוסרת כל החתיכות משום דמין במינו לא בטיל סברא דנפשיה היא דס"ל כר' יהודה דאמר הכי ולא פירושא דמתני' דהא בהדיא קתני דאם יש באותה חתיכה בנותן טעם כל הקדרה אסורה הא ליכא נותן טעם כל הקדרה שרי דמתני' רבנן היא דסבירא להו דאפי' מין במינו בטיל... ושמעינן ממתני' להאי פירושא שאיסור לח שנפל בחתיכה שהיא עומדת חוץ לרוטב שהאיסור מתפשט בכל החתיכה אבל אינו יוצא מחתיכה לחתיכה...

והא ודאי לא נהירא, דמ"ט נימא שיהא האיסור מתפשט בכל החתיכה ואפילו גסה כמה ולא יהא יוצא מחתיכה לחתיכה ואפילו בדקה שבדקות, הא ודאי לא מסתבר. ועוד שאפילו נאמר כן דמילתא פסיקתא היא שאין האיסור יוצא מחתיכה לחתיכה לעולם מכל מקום היא עצמה פולטת מגופה לתוך החתיכה הסמוכה לה ותאסור בפליטתה כיון דס"ל חתיכה עצמה נעשית נבלה. ותירצו בזה דאפילו למאן דאמר חתיכה עצמה נעשית נבלה אינה אוסרת אלא במקום שהאיסור עצמו יכול להתפשט לפי שבכל מקום שהאיסור וההיתר מתפשטין יחד חשבינן אף פליטת ההיתר כפליטת האיסור כיון שהוא מתערב עמו אבל במקום שאין האיסור יוצא [אין] ההיתר לבדו אוסר...

אבל אינו מחוור דכיון דקיימא [לן] דחתיכה עצמה נעשית נבלה ואפשר לסוחטו אסור כלומר שאפילו היה אפשר לאיסור שיסחט ויצא מחתיכה זו אפ"ה החתיכה אסורה דרב הכי ס"ל וכמו שיתבאר בסמוך בס"ד כיון שכן הרי כל מה שחתיכה זו של היתר פולטת איסור גמור הוא דהא [אמרינן אפילו היה] אפשר לאיסור שיסחט מן ההיתר אפ"ה אסור וכיון שהוא כגוף האיסור למה לא תאסור חברתה בפליטתה...

ולפיכך נראין דברי רש"י ז"ל דרב הכי מפרש לה למתני' טפת חלב שנפלה על חתיכה אם יש בה בנותן טעם באותה חתיכה אסורה כלומר הקדרה כולה מפני שחתיכה עצמה נעשית נבלה ואוסרת כולן מפני שהן מינה... והדר תני נער את הקדרה כלומר הגיס בה מיד קודם שקבלה החתיכה טעם מן הטפה דהשתא נתערבה הטפה בכולן אם יש בה בנותן טעם באותה קדרה אסורה כלומר אין כח בטיפה לאסור כלום אלא אם כן יש בה כדי ליתן טעם בכל הקדרה:

שולחן ערוך יורה דעה הלכות בשר בחלב סימן צב סעיף ב
נפל חלב לתוך קדירה של בשר, טועמין החתיכה שנפל עליה החלב, אם אין בה טעם חלב, הכל מותר. ואם יש בחתיכה מטעימת חלב, נאסרה אותה חתיכה... במה דברים אמורים, בשלא ניער הקדירה בתחלה כשנפל החלב, אלא לבסוף, ולא כיסה. אבל אם ניער מתחלה ועד סוף, או שכיסה משעת נפילה ועד סוף, הכל מצטרף לבטל טעם החלב.

ש"ך יורה דעה סימן צב ס"ק ד
נאסרה אותה חתיכה ומשערים כו' - הפוסקים והטור הביאו מחלוקת רש"י ור"י בזה דר"י סובר דוקא שכל החתיכה חוץ לרוטב כגון שהחתיכה שתחתיה קצתה חוץ לרוטב או מונחת עליה אבל אם מקצתה ברוטב הרתיחה מערבת הטעם בכל הקדירה והכל מצטרף לבטל החלב, ורש"י פי' אפי' מקצתה ברוטב אין הכל מצטרף לבטל החלב, ודעת כל המחברים (חוץ מהרשב"א ור' ירוחם הביאו בבדק הבית) כר"י, וכן דעת כל האחרונים, וכ"פ מהרש"ל בהגהותיו לטור ומביאו הפרישה אלא שבספרו פג"ה סי' ס"א לא פסק כן:

ט"ז יורה דעה סימן צב ס"ק ב
לתוך קדירה של בשר. - זה מיירי שנפלה הטיפה על החתיכה אחת חוץ לרוטב דאי בתוך הרוטב ודאי כל מה שבקדירה מצטרף לבטל הטיפה, וכתב הטור מחלוקת רש"י ור"י בזה דלר"י דוקא שהחתיכה כולה חוץ לרוטב כגון שחתיכה אחת קצתה חוץ לרוטב וזו מונחת עליה וע"כ נאסרה החתיכה לבדה אבל אם מקצתה ברוטב הרתיחה מערבת כל הקדירה והכל מצטרף לבטל החלב ולרש"י אפי' מקצתה ברוטב אין הכל מצטרף לבטל החלב ויש קולא לרש"י מצד אחד דהיינו אם מקצתה ברוטב וזו החתיכה נאסרת אין אוסרת השאר כ"כ בד"מ ולא נראה לע"ד דאע"פ שאין הרוטב דלמטה מסייע לבטל טיפת חלב שנפלה לפי שאין הרתיחה מגיע לשם מ"מ אותה חתיכה עצמה נאסרת חלק התחתון מחלק העליון וחוזרת ואוסרת למטה כל הרוטב ומה שבתוכו עד ששים נגד כל החתיכה דכל החתיכה נעשית נבילה כיון דמקצת החתיכה מונחת תוך הרוטב הרוטב מוליך לשאר ומדברי הש"ע האלו שהם דברי רמב"ם נ"ל דס"ל כרש"י מדכ' באם נאסרה החתיכה

אוסרת השאר ע"כ נ"ל דהכי קי"ל אף על פי שרש"ל בא"ו שלו פסק כר"י מ"מ בספרו בפרק כ"ה
סי' מ"ט החמיר כרש"י:

ב. חנ"נ בלח [הדין והטעמים].

חנ"נ בלח [איסור לח שנפל להיתר לח].

[דם נפל ליין; רוטב נבלה ברוטב כשרה; יין נסך ליין כשר; חלב לשומן [ש"ך צ"ב ס"ק יד]] וכל
התערובת, נשפכה לנוזל לח (נשפך לתוך מים או יין). להלן נראה, שה"ה כשהתערובת נשפכה
ליבש:

הרשב"א (תורת הבית הקצר - הבית הרביעי - השער הראשון. ז: [ע"פ הראב"ד])
דברים אלו שאמרנו שאין חתיכה שנאסרה מחמת בליעה שאר האיסורין נעשית נבילה ואינה
אוסרת אלא לפי חשבון האיסור שבה מכל מקום אם נפלה לבסוף לקדירה אחרת שיש בה ששים
כדי לבטל האיסור הבלוע שבה אין החתיכה בעצמה חוזרת להיתר לפי שהאיסור שבה אינה נפלט
לגמרי ממנה ואינו נבלל בתוך ההיתר שבקדירה מה שאין כן בדבר הנבלל והנמוח שאילו נפל דם
וכיוצא בו לתוך רוטב של היתר ואסרו מחמת מיעוטו וחזר ונתרבה הרוטב של היתר עד שיהא בו
בין כלו ששים לבטל את הדם הכל מותר לפי שהכל נבלל ונתערב האיסור בין כל ההיתר.

הר"ן על הרי"ף מסכת חולין דף מד עמוד א

ואחרים תירצו שאין אומרים חתיכה עצמה נעשית נבלה אלא באיסור בלוע בחתיכה לפי שאין
ממש איסור זה יוצא ומתערב באחרות. ולפיכך אמרו שתהא חתיכה זו כנבלה אבל בדברים
המתערבין ונבללין בשוה אין אומרים כן בין שהוא יבש ביבש או לח בלח דיבש ביבש אין האיסור
נבלע בתוך ההיתר ולפיכך אף על פי שאינו ניכר אין אומרים שיעשה המעורב כנבלה... ואף תירון
זה אינו מחוור דהא שמעתין מוכחא דאפי' לח בלח אמרינן ביה חתיכה עצמה נעשית נבלה
מדאמרינן חלב אמאי שרי חלב נבלה הוא... והרמב"ן כתב דפלוגתא נינהו דבפ"ג דמסכת מקואות
פליגי רבנן אמתניתין דתמורה דאין המים שאובין פוסלים אלא לפי ואף דרך זה אינו מחוור אצלי...
אבל העיקר שנראה לי הוא על הדרך שפירשתי למעלה דחתיכה עצמה נעשית נבלה בבשר בחלב
מדאורייתא לפי שבשעת התערובת הוא שמתחדש האיסור ונעשה כל אחד עצמו של איסור
ובשאר איסורין אינו אלא מדבריהם שראוי להשוות אותן לבשר בחלב וכיון דלא החמירו אלא
משום לתא דבשר בחלב אין אומרים חתיכה עצמה נעשית נבלה אלא בדברים המתבשלים דומיא
דבשר בחלב דדרך בישול אסרה תורה. אי נמי צונן לתוך חם שאף הוא דרך בישול ומש"ה מדומע
ומחומץ שאינו דרך בישול לא אמרינן ביה חתיכה עצמה נעשית נבלה... ובזה מתחוורות השמועות
כולן ועולות יפה.

מרדכי מסכת חולין פרק כל הבשר [רמז תרצז]

ועתה נ"ל להכריע בין רבותי' אף כי אין תלמיד מכריע ונ"ל דודאי בכל שאר איסורין נאמר חתיכה
עצמה נעשית נבילה ודוקא בחתיכה עצמה מטעם חשיבות החתיכה ואיסור ניכר ומובדל הוא

נעשית נבילה ונאסרה לבדה [כי איך] יצטרף שם היתר אליה לבטל האיסור הבלוע בה ולפיכך אוסרת כולן וצריך כדי לבטל כל החתיכה אם אין ראויה להתכבד או דבר שבמנין אבל בדבר לח רוטב או תרומה בחולין ויין במים דעבודת כוכבים [או] כגון רוטב ברוטב כגון בנדון זה דאין האיסור ניכר ונבדל ואין כאן חשיבות איסור מתערב היתר השני עם הראשון ולא שייך כלל למימר חתיכה עצמה נעשית נבילה לעשות הכל איסור ולהצריך ס' עם כל התערובת ושם דבר זה נגד עיניך ונוכל לתרץ מה שהקשה בתוס' פעם לזה ופעם לזה וע"פ זה התרתי מעשה שבא לידי:

שולחן ערוך יורה דעה הלכות בשר בחלב סימן צב סעיף ד (הגהות הרמ"א)
יש אומרים דלא אמרינן חתיכה נעשית נבילה אם נתערב איסור לח בהיתר לח, ואחר כך נתערב הכל בהיתר אחר, ואין צריכים רק ששים נגד האיסור שנפל (מרדכי פכ"ה בשם רשב"א ור"ן בשם ראב"ד). ויש לסמוך על זה בשאר איסורים, לצורך הפסד גדול, אבל לא בבשר וחלב.

ש"ך יורה דעה סימן צב ס"ק יד
י"א דלא אמרינן חנ"נ אם נתערב איסור לח כו' - כלומר דדוקא כשנתערב איסור לח בהיתר יבש אמרינן חנ"נ מטעם חשיבות כי החתיכות איסור ניכר ומובדל נ"נ הוא אבל לא כשנתערב איסור לח בהיתר לח כגון יין נסך ליין כשר או חלב לשומן ואח"כ נתערב הכל להיתר אחר ואין חילוק בין אם ההיתר האחר לח או יבש ודו"ק ועיין ביש"ש פרק ג"ה סי' ס':

רבי עקיבא איגר יורה דעה סימן צב סעיף ד [על הש"ך הג"ל]
(שם סקי"ד) מטעם חשיבות. כ"כ המרדכי ולפ"ז אף אם נתרסק החתיכה ונימוח' מ"מ צריך ס' נגד כולה דכבר נ"נ בשעת הבליעה שהוא חשוב, אבל ברשב"א בתהה"א (דף צ"ז) כתב הטעם דבחתיכה כיון שנשאר באיסורה משא"כ בלח דהכל נבלל הכל מצטרף לבטל עיין שם ולפ"ז בחתיכה שנימוח' ג"כ דינו כלח כיון דהשתא הכל נבלל: